

Helluntaiherätyksen sydänääniä

Valtter Luoto

Alustus Tiililä-seurassa 3.4.2006

Ymmärsin tämän alustuksen tarkoituksena olleen alun perin suorittaa jonkinlaista vertailua helluntaiherätyksen ja luterilaisen herätyskristillisyyden välillä. En kuitenkaan rojhennut luvata varsinaista vertailua, koska tiedän täällä olevan paikalla luterilaisen herätyskristillisyyden parhaita asiantuntijoita. Sen sijaan lupauduin kertomaan jotakin helluntaiherätyksen keskeisistä piirteistä ja niistä painotuksista, mitä itse pidämme tärkeinä julistustoiminnassamme.

Historiallinen näkökulma

Tässä yhteydessä ei ole mahdollista puuttua helluntaiherätyksen historiaan laajemmin, mutta lienee paikallaan katsoa joidenkin painotusten muutoksia suomalaisen helluntaiherätyksen toiminnan aikana.

Ensiksi on huomattava, että helluntailiike ei ole enempää järjestyksensä puolesta kuin opillisilta painotuksiltaanakaan maailmalla yksi yhtenäinen liike. Se koostuu eri maiden itsenäisistä helluntailiikkeistä, jopa itsenäisistä paikallisseurakunnista ilman valtakunnallista keskushallintoa. Useissa yhteyksissä julkisuudessa on todettu, että Suomessa helluntaiherätys on muovautunut ympäristönsä kaltaiseksi, eli se on ominut paljon vaikutteita ja piirteitä ympärillä olevasta luterilaisuudesta. Näin siitäkkin huolimatta, että helluntaiherätyksen tultua maahamme se halusi vahvasti esiintyä juuri luterilaisuuden protestiliikkeenä, joka ei nähnyt silloisessa valtiokirkossa mitään hyvää.

Ja aina silloin kun halutaan ottaa etäisyyttä johonkin liikkeeseen tai kirkkoon, halutaan yleensä hylätä kaikki siitä muistuttava, olkoon se hyvää tai vähemmän hyvää. Tämä merkitsi helluntailaisuuden alkuvuosina sitä, että mikään ei toiminnassa saanut muistuttaa luterilaisesta kirkosta. Tällaisessa tilanteessa usein saattaa mennä lapsi pesuveden mukana, kuten sanotaan. Ja vasta sitten, kun vastakkainasettelu on laantunut ja kyetään kiihkottomaan asioiden tarkasteluun, voidaan havaita paljon myös yhteisiä asioita. Jotakin samaa saattoi tapahtua, kun uskonpuhdistuskirkot ottivat etäisyyttä roomalaiskatolisuuteen.

Helluntaiherätyksen toiminnan voidaan katsoa alkaneen *T. B. Barrattin* ensimmäisestä vierailusta maassamme vuonna 1911. Barratt oli metodisti ja kannatti ns. allianssikristillisyyttä. Painopiste ei ollut opillisissa korostuksissa, ei kasteessa eikä seurakunnassa, vaan karismaattisessa Pyhän Hengen kokemuksessa ja yksinkertaisessa herätysjulistuksessa, jonka keskuksena oli Jeesuksen ristinkuolema.

Ruotsalaisen baptistin *Lewi Pethruksen* myötä tähän herätykseen tuli selvä baptistinen uskovien kasteen korostus sekä tiukkarajainen seurakunta- ja ehtoolliskäsitys. Ensimmäinen helluntaiseurakunta perustettiin Helsinkiin v. 1915. Tuolloin vielä seurakunnan järjestäytyminen herätti paljon kritiikkiä, koska osa oli edelleen vapaiden uskovien ryhmien kannalla. Jako seurakuntalinjaan ja ns. helluntaiystäviin tapahtui lopulta v. 1920. Sittemmin helluntaiystävien toiminta on lähes tulkoon kokonaan lakannut.

Alkuvaiheessa suurta huomiota herättivät karismaattiset ilmiöt, kielillä puhuminen, selittäminen, profetoiminen ja sairaiden puolesta rukoileminen. Nämä sekoittuneena epäselvään ja väärin ymmärrettyyn pyhitysoppiin loivat ulkopuolisten silmissä sen oudon kuvan uudesta hurmosliikkeestä, josta ensimmäisen teologisen selvityksen antoi prof. *Antti J. Pietilä* v. 1913 ilmestyneessä teoksessaan *Helluntailiike*.

Pietilä myöntää, että käsityksen saaminen helluntailiikkeen opista ei ollut helppoa ja että hänen näkemyksensä perustui lähinnä Barrattin ja saksalaisen pastori Paulin kirjoituksiin. Pietilä esitti kritiikissään ne näkemykset, jotka sittemmin kulkivat teologisesta teoksesta toiseen. Pietilä esitti virheellisesti helluntailiikkeen keskeisimpänä opinkohtana oppia lähes täydellisestä pyhittymisestä, jonka seurausilmionä uskovat saavat henkilahjoja. Tämä sama väite esiintyi sitten niin *Tiirilän*, *Teinosen* kuin *Ari Haavionkin* teoksissa. Vasta *Aimo Nikolainen* esitelmäsarjassaan v. 1963 ja siitä 1967 julkaistussa teoksessaan *Rajankäyntiä* alkaa oikoa tätä käsitystä.

Keskuksena ristin evankeliumi

Kuitenkin jo niin varhain kuin 1920 Pietilä oli saanut näkökulmaa suomalaiseen helluntaiherätykseen ja kuvaili sen keskeisintä oppia esitelmässään mm. seuraavasti:

”Helluntaiherätyksen johtavana aatteena on ensimmäisenä kai mainittava raamatullisuus. Tahdotaan esiintyä raamatun ohjeiden mukaan. Varsinaisena uskonopillisena keskusoppina lienee täällä meillä se, että Kristuksessa on tapahtunut täydellinen pelastustyö. Suomalainen helluntaiherätys näyttää olevan suuressa määrin kansallista, jonkinmoinen väriliuos suomalaisesta päättävästä kristillisyydestä. Se näkyy siitä, että monet helluntaiherätyksen ihmiset täällä eivät oikeastaan tarkoita mitään muuta kuin erikoisen syventynyttä, päättäväistä ratkaisevaa kristillisyyttä, niin että Jumala heissä tekisi työnsä täyteen mittaan asti.”

Tämän luonnehdinnan tunnemme omaksemme. Vaikka luonnollisesti karismaattiset ilmiöt ovat herättäneet etenkin aikaisempina vuosina paljon huomiota ja vaikka – se tunnustettakoon – niiden suhteen tapahtui myös monenlaisia ylilyöntejä eikä opetus ollut kaikin osin tasapuolista, on alusta alkaen keskeisimpänä asiana ollut ristin sanoman korostaminen. Jos minun pitäisi helluntaiherätyksen sydänäänä nostaa esiin yksi asia, se olisi ehdottomasti ja ilman miettimistä juuri tämä.

Ristin sanoman keskeisyys ja sen korostaminen näkyy myös siinä kriittisessä suhtautumisessa, mikä nykyisessä helluntaiherätyksessä on havaittavissa ylimenevää ja yksipuolista karismaattisuutta ja viimeaikaisia ylistysvirtauksia kohtaan, huolimatta siitä, että myös helluntaiherätyksessä on sellaisia julistajia, jotka ovat sellaiseen ylen määrin ihastuneita.

Lainaanpa omaa tekstiäni kirjasta *Pientä puhetta suuresta Jumalasta*:

”Edelleen ihmisen on helpompi julistaa Jumalan kunniaa ja hänen voimaansa. Se on inhimilliseltä näkökannaltakin katsottuna innostavaa, ja onhan se sinänsä Raamatun ilmoituksen mukaista. Samoin on innostavaa kertoa Jeesuksen ylösnousemuksesta ja hänen lupaaansa Pyhän Hengen vuodatuksesta ja Hengen vaikuttamista voimateoista ja ihmeistä. Kuitenkaan Jumalan voiman ja kunnian julistaminen ja Jeesuksen tekemistä ihmetöistä kertominen ei pelasta synnin vankina olevaa maailmaa. Synnin vallassa elävä ihminen tarvitsee edelleen Jeesuksen ristinkuoleman ansiosta tulevan anteeksiantamuksen. Niinpä tie ylösnousemukseen ja helluntaihin voi kulkea vain Golgatan kautta. Oikotietä ei ole. Hieman huolestuttaa, ettei vain viimeaikainen Jumalan kunnian korostaminen ja jumalanpalvelusten keskittyminen joskus jopa yksipuolisesti sen sanoman äärellä ylistykseen ja palvontaan vain jättäisi pelastavaa voiman sanomaa rististä liiaksi taka-alalle. Jos niin käy, niin voiman löytämisen sijaan menetetään todellinen pelastava voima” (s. 152).

Pelastava evankeliumin sanoma Jeesuksen ristinkuolemasta ja sen kautta saatavasta syntien anteeksisaamisesta nousee kaikkien muiden opinkohtien ja korostusten edelle.

Kysymys ihmisen tahdon vapaudesta

Sivuutan tässä yhteydessä kysymyksen kasteesta ja seurakunnasta, joissa vallitsevat eroavaisuudet luterilaiseen tunnustukseen nähden lienevät jokseenkin selviä asioita. Kun nyt on kyse luterilaisen kirkon ulkopuolella olevan herätysliikkeen herätystoiminnasta verrattuna lute-

rilaiseen herätyskristillisyyteen, emme ehkä voi sivuuttaa kysymystä ihmisen tahdon vapaudesta.

Lähden liikkeelle sitä, mitä tästä asiasta sanotaan helluntaiseurakuntien hyväksymässä *uskontunnustuksessa*:

5. Pyhä Henki herättää ihmisen hengellisesti, niin että hän voi ottaa vastaan Jumalan valmistaman pelastuksen, jolloin Pyhä Henki tulee häneen asumaan. Jeesus Kristus kastaa uskovan Pyhällä Hengellä, joka jakaa armolahjoja seurakunnan rakentumiseksi niin kuin apostolien aikana. Uskova on tarkoitettu elämään Pyhän Hengen täyteydessä Hengen hedelmää kantaen.

Tämä lausuma lähtee sen tosiasian tunnustamisesta, että syntiin langenneella ihmisellä ei ole sellaista vapaata tahtoa, että hän kykenisi tekemään jotakin oman pelastumisensa hyväksi. Kun aikaisemmin alussa mainitsemani luterilaisuuden pelon tähden ja lapsikasteen torjumisen yhteydessä helluntaisaarnaajat mielellään kiistivät perisyntin olemassaolon, on helluntaiherätyksessä myöhemmin haluttu tarkentaa tätä opetusta. Emme kiistä perisyntin olemassaoloa emmekä opeta, että lapsi on Jumalalle otollinen sen tähden, että hän on syntyessään hyvä ja synnitön. Lapsi syntyy Aadamin jälkeläisenä, syntisen suvun jälkeläisenä, mutta on taivaskelpoinen Jeesuksen sovitustyön perusteella.

Helluntaiherätyksen opinkohtien lausumaa ihmisen uskoon tulemisesta on mielenkiintoista verrata luterilaisen kirkon tunnustuskirjoihin tai vaikkapa Osmo Tiirilän sitä kohtaa koskeviin kommentteihin. *Yksimielisyyden ohjeessa (Formula concordiae / FC)* selvitetään ensin opin yksityiskohdat ja sitten negatiivisessa osassa kielletään asiaa koskevat harhaopit. Siinä tuomitaan tietysti niin pelagiolaisuus kuin puolipelagiolaisuuskin, ja kohdassa 4 torjutaan vielä seuraava oppi:

4. Edelleen opetetaan, että vielä uudestisyntymätön ihminen on vapaan tahtonsa varassa tosin liian heikko tekemään aloitetta, omin voimin kääntymään Jumalan puoleen ja tottelemaan sydämestään Jumalan lakia, mutta kun Pyhä Henki tekee aloitteen saarnauttamalla sanaa ja tarjoaa sanassa armonsa, silloin ihmisen tahto muka kykenee omien luonnollisten kykyjensä avulla tekemään sentään jotakin, joskin kovin vähäpätöistä, auttamaan, myötävaikuttamaan, valmistautumaan armoon, tarttumaan siihen, ottamaan sen vastaan ja uskomaan evankeliumin.

Tiirilä ottaa esille sen, että tunnustuskirjoissa ihmistä hengellisissä asioissa verrataan pölkkyyntä tai kiveen¹, joka ei voi itse tehdä mitään. Kuitenkin pian sen jälkeen kirjoitetaan, kuinka pelastus tulee Jumalan sanan saarnan kuulemisesta: ”Tätä saarnaa on siis kuunneltava jokaisen, joka tahtoo pelastua.”² Tähän Tiirilä huomauttaa, että ”tahtoa” tulee esiin väärässä yhteydessä, sillä kukaan ei edellä esitetyn nojalla voi autuuttaan tahtoa, jollei Jumala ole hänen tahtoaan uudistanut.³

Tämän jälkeen tunnustuskirjan tekstissä sanotaan:

Näillä välineillä Jumala vaikuttaa, sanansa saarnaamisella ja kuulemisella. Hän murtaa sydämemme ja vetää ihmistä puoleensa. Lain saarnasta ihminen oppii tuntemaan syntinsä ja Jumalan vihan; hänen sydämensä kauhistuu, se tuntee vilpittöntyä katumusta ja todellista tuskaa. Sitten ihminen kuulee pyhän evankeliumin, joka julistaa armollista syntien anteeksiantamusta Kristuksessa. Kun hän sitä tarkkaa, hänessä sytytetään uskon kipinä, hän ottaa vastaan syntien anteeksiantamuksen Kristuksen tähden ja lohdutuu evankeliumin lupauksella. Näin Pyhä Henki, joka kaiken tämän saa aikaan, annetaan ihmisen sydämeen.⁴

¹ Evankelis-luterilaisen kirkon Tunnustuskirjat, SLEY, Jyväskylä 1990, s. 477.

² Em. t. s. 483.

³ Osmo Tiirilä, Systemaattinen teologia II, WSOY, Kuopio 1954, s. 42.

⁴ Evankelis-luterilaisen kirkon Tunnustuskirjat, SLEY, Jyväskylä 1990, s. 483–484.

Tiililä toteaa tästä: ”Voisi tehdä sen johtopäätöksen, että kirjoittajat edustavat suorastaan pietististä uskonkokemuksen linjaa.”⁵ Myöhemmin tunnustuskirjan tekstissä todetaan:

Mutta kun ihminen ei tahdo kuulla saarnaa eikä lukea Jumalan sanaa vaan halveksii Jumalan sanaa ja seurakuntaa ja näin kuolee ja hukkuu synneissään, hän ei voi lohduttautua Jumalan iankaikkisella valinnalla eikä saada osakseen Jumalan laupeutta. Meidäthän on valittu Kristuksessa, ja hän tarjoaa kaikille ihmisille armoaan sanassa ja pyhissä sakramenteissa. Kristuksen vakaa tahto on, että sanaa kuullaan. (Matt. 18:20) Hän on luvannut olla keskelläme, milloin kaksi tai kolme on koolla hänen nimessään hänen pyhää sanaansa tutkimassa. Mutta kun sellainen ihminen halveksii Pyhän Hengen työvälinettä eikä tahdo kuunnella, ei hänelle tapahdu mitään vääryyttä, vaikka Pyhä Henki ei häntä valaisekaan vaan jättää hänet hukkumaan oman epäuskonsa pimeyteen. Tästä on kirjoitettu: ”Kuinka usein minä olenkaan tahtonut koota sinun lapsesi, niin kuin kana kokoaa poikasensa siipensä alle! Mutta te ette ole tahtoneet” (Matt. 23:37).

Tähän Tiililä tekee jälleen kysymyksen: ”Miten syntinen ihminen voisi tahtoa kuulla saarnaa ja lukea sanaa?”⁶ Kyselyjensä jälkeen Tiililä tiivistää tunnustuskirjojen opin:

Jumala tekee vastahakoisista ja haluttomista halullisia Pyhän Hengen vetämyksellä, ja sen jälkeen uudestisyntynyt tahto toimii Pyhän Hengen mukaan jokapäiväisessä elämässä kaikissa niissä teoissa, joita hän kauttamme tekee. Ihmisellä ei ole vapautta omasta aloitteestaan tai kyvystään ottaa mitään, mutta hänellä on silti vapaus olla kuulematta sanan saarnaa ja näin vastustaa Jumalan kutsua. Voisi käsittääkseni sanoa niinkin, että hänellä on vapaus joko antautua Jumalan työn kohteeksi tai sulkeutua, mikä johtuu siitä, että hänen tahtonsa on puhtaasti psykologisessa mielessä vapaa.⁷

Selvästikään Tiililä ei pääse mieleiseensä lopputulokseen, vaan toteaa:

Selvä tämä tulos ei ole... Sovintokaava näyttää erottavan väkivaltaisesti toisistaan muodollisen tahdonvapauden ja asennoitumisen Jumalan edessä, sillä onhan niin, että jos ihminen tietää sanan saarnan olevan Jumalasta, hän on jo sitä kuulemaan käydessään uskonnollisen arvostuksen edessä. FC:n miehet saivat kaiketi sanotuksi, mitä silloisin edellytyksin luterilaisella taholla saatettiin sanoa, mutta meidän silmissämme työllä on kompromissin leima. Johdonmukainen kanta olisi jumalallinen pakkotoimi alusta loppuun saakka. Mutta silloin täytyisi päätyä myöskin johdonmukaiseen pölkkyoppiin: *homo truncus et lapsis*.

Jatkossa Tiililä toteaa, että ongelma ei uudella ajalla ole suinkaan helpottunut. Tarkasteltuaan hieman uudempia ajatuksia hän päättää vapaan tahdon pohdintansa yhteenvedon:

Vastaus kysymykseen ihmisen tahdon osuudesta hänen pelastumisessaan muodostuu edellä esitetyn nojalla seuraavaksi. Jumala kohtelee meitä vastuullisina olentoina valmistuen itse kullekin sellaiset ratkaisumahdollisuudet, että tämä persoonallisesti taipuu ja myöntyy, tottelee ja lähtee liikkeelle. Täytynee ajatella, että Jumala myöskin jättää ihmiselle mahdollisuuden kovettaa sydämensä kutsun edessä, sillä persoonallinen kohtelu ei ole pakkoa. Jollei tätä varausta tehdä, joudutaan opettamaan Jumalan monergismia, joka johtaa joko kaikkien pelastumiseen tai siihen, että Jumala ei kaikista välitä.

Tulos ei ole ristiriidaton. Ristiriidaton olisi vain ihmisen vapauden ehdoton kieltäminen tai myöntäminen. Mutta voidaanko tässä asiassa lopulta muuhun päätyäkään? Itse Paavali puhuu vastoin kaikkea logiikkaa ja yhtä hyvin oikealle kuin vasemmalle viitaten: Ahke-roikaa... pelolla ja vavistuksella, että pelastuisitte; sillä Jumala on se, joka teissä vaikuttaa sekä tahtomisen että tekemisen, että hänen hyvä tahtonsa tapahtuisi (Fil. 2:12–13).⁸

Näin Tiililä-seurassa lienee paikallaan todeta, että helluntaiherätyksessä voidaan hyvin yhtyä edellä esitettyihin Tiililän selityksiin. Te tiedätte minua paremmin, miten luterilaisissa herätyskristillisissä piireissä puolestaan niihin suhtaudutaan.

⁵ Osmo Tiililä, Systemaattinen teologia II, WSOY, Kuopio 1954, s. 42.

⁶ Em.t. s. 42-43.

⁷ Em.t. s. 43.

⁸ Em.t. s. 46.

Mielikuva helluntailaisuudessa vallinneesta tahdon vapauden opista lienee syntynyt myös siitä korostuksesta, millä herätysaarnajat ovat kehottaneet kuulijoitaan tekemään ratkaisunsa ja antautumaan Kristukselle. Saarnaajat eivät miettineet asioita mitenkään teologisesti. Heillä oli vain palava halua saada voitettua ihmisiä Kristukselle. Kun mietin heidän julistustaan, oli näissä herätysaarnajien kehoituspuheissa kuitenkin yleisesti sanonta, joka osoittaa, että hekään eivät olleet ihmisen vapaan tahdon kannalla. Hyvin tavallista oli puhua ihmisen etsikkoajasta, Jumalan kutsusta ja ihmisen tulemisesta herätykseen. Jumalan kutsua, siis Pyhän Hengen valmistavaa työtä, korostettiin usein varoituksella: ”Pelastus on otettava vastaan silloin, kun Jumala kutsuu. Ei pelastusta oteta niin kuin apteekin hyllyltä.”

Helluntaiherätyksen keskuudessa on vasta viime vuosina alettu entistä enemmän kiinnittää huomiota opetuksen teologiseen tarkasteluun ja perusteluun. Tämä pakottaa selventämään monia opinkohtia. Toivottavasti se myös auttaa helluntaiherätyksen ulkopuolella olevia entistä paremmin ymmärtämään meidän sydänääniämme.

Keskeiset teesit

1. Helluntaiherätyksen keskeisin sydänääni on sanoma Jeesuksen rististä.
2. Helluntaiherätyksessä ei opeteta ihmisen vapaata tahtoa pelastuksen asiassa eikä kiellä perisyntin olemassaoloa.
3. Helluntaiherätys haluaa edelleenkin arvostaa raitista, UT:n mukaista Pyhän Hengen työtä ja armolahjojen toimintaa seurakunnan rakentumiseksi.